

Pliushch B., postgraduate student
Institute of Philology, National Taras Shevchenko University of Kyiv

IDIOSTYLE OF IVAN FRANKO IN THE INDIRECT TRANSLATION: REPETITION AND ALLITERATION

This article deals with the peculiarities of rendering the peculiar features of Ivan Franko's idiosyle in the indirect translation of his story "Boa Constrictor" into English. Investigation is based on the comprehensive comparative analysis of relative texts.

Key words: *indirect translation, alliteration, repetition, idiosyle.*

УДК 811.112.2 + 811.161.2] 42 : 32 : 06.042

Подовіннікова В., магістрант,
Інститут філології КНУ імені Тараса Шевченка

МЕТАФОРИЧНЕ ВИРАЖЕННЯ НЕГАТИВНОЇ ОЦІНКИ В СУЧАСНОМУ НІМЕЦЬКОМУ ТА УКРАЇНСЬКОМУ ПОЛІТИЧНОМУ ДИСКУРСІ

(на матеріалі стенограм Бундестагу та Верховної Ради)

Статтю присвячено дослідженню метафоричного вираження негативної оцінки в сучасному німецькому та українському політичному дискурсі на матеріалі стенограм Бундестагу та Верховної Ради. Особливу увагу приділено аналізу ролі метафори у процесі формування певних політичних стратегій, при цьому акцент ставиться на тому, що ситуаційне вживання метафори залежить від мети та змісту комунікації.

Ключові слова: *політичний дискурс, метафора, стратегія, концептуальна сфера.*

Мовлення сучасного німецького та українського політикуму відзначається використанням великої кількості конкретних методів впливу на свідомість людини та багатьох прийомів мовного маніпулювання. До них належать насамперед різноманітні експресивні мовні засоби, які часто мають амбівалентний або латентний характер.

Актуальність цієї роботи зумовлена підвищенням ролі політичної комунікації в сучасному німецькому та українському суспільстві. Принципова відмінність політичної мови від

повсякденної полягає не у використанні певних формальних засобів, а в такій зміні співвідношення між знаком (словом) і значенням, при якому звичні одиниці мови отримують незвичну інтерпретацію. Ця специфіка політичного дискурсу як системи багато в чому пояснює й специфіку політичного тексту, з якого може бути прочитаний певний неекспліцитний смисл, що не зводиться до буквального, а іноді прямо протилежний йому. Більше того, деякі вчені вважають, що цей неекспліцитний смисл і є "істинним" смислом політичного тексту [Паршин 1986, 395].

Ключові позиції в німецькому та українському політичному дискурсі займають експресивні мовні засоби, які надають оцінних параметрів політичній комунікації. Серед них особливу роль відіграє метафора, що базується на порушенні усталених семантичних зв'язків і формуванні нових. Важливість вивчення політичної метафорики зумовлена тим, що метафоричні процеси беруть активну участь у формуванні сприйняття того чи іншого політичного явища й таким чином безпосередньо впливають на оцінку дій цілої партії. З іншого боку, аналіз використовуваних політиком метафор дає можливість виявити його приховані установки й цілі, відтворити реальний портрет особи: "скажи мені, які метафори ти використовуєш, і я скажу тобі, хто ти" [Баранов 2004, 36].

Хоча в лінгвістиці проводилися дослідження на матеріалі різних мов, порівняння функціонування експресивних мовних засобів на базі німецького та українського політичного дискурсів ще не здійснювалися. **Новизна** роботи полягає в зіставленні особливостей реалізації метафори в мовленні українських та німецьких політиків під час обговорення дискусійних питань щодо врегулювання кризових ситуацій та у встановленні специфіки їхнього використання представниками правлячої або позиційної партій.

Метою цієї розвідки є встановлення специфіки функціонування метафори в сучасному німецькому та українському політичному дискурсі та у визначенні ступеню їхнього негативного забарвлення. **Матеріалом** дослідження є стенограми парламентських дебатів Бундестагу за період від 9 лютого 2012 по 29 березня 2012 року та стенограми пленарних засідань Верховної Ради за період роботи другої сесії Верховної Ради України VII скликання з лютого 2013 року. На порядку денному обох парламентів стояли питання, які стосувалися врегулювання кризових ситуацій. На засіданнях

німецького парламенту йшлося про грошові позики Греції та про її подальше становище в Європейському Союзі. На пленарних засіданнях Верховної Ради України приділяли увагу проблемам місцевого самоврядування, питанням перевиборів та ухваленню проектів законів.

Усі тлумачення метафори беруть свій початок у аристотелівському визначенні: "Метафора є перенесення слова зі зміненим значенням з роду на вид, чи з виду на вид, чи за аналогією". Давньогрецький мислитель стверджував: "Складати хороші метафори – значить помічати подібності" [Аристотель 1983, 340]. Метафора в сучасній лінгвістиці визначається або через схожість між сферами теми та носія (Е. Ортоні, А. Тверські), або як взаємодія між цими сферами (М. Блек, Р.Стернберг), або як перенесення рис зі сфери носія до сфери теми (Д. Гентнер, Дж. Лакофф та М. Джонсон) [Арутюнова 1990, 10]. Як показали дослідження Дж. Лакоффа і М. Джонсона, метафора – "важливий засіб представлення та осмислення дійсності" [Лакофф, Джонсон 1990, 391]. Ми виходимо з того принципу, що метафора в політичному дискурсі може стати засобом закріплення у свідомості реципієнтів готових уявлень, не завжди адекватних дійсності. Метафора при цьому є не тільки одним із інструментів впливу та маніпуляції свідомістю, але вона є одночасно інструментом, який притягує та утримує увагу, насичує текст виразними образами, а також впливає на асоціативне мислення. На думку А.П. Чудинова, вивчення політичної концептуальної метафори в дискурсі – "це перш за все дослідження ступеня дії різноманітних мовних, культурологічних, соціальних, економічних, політичних та інших чинників на національну систему концептуальних політичних метафор" [Чудинов 2001, 196]. Науковець стверджує, що метафорична картина політичного світу, яка створюється людиною, значною мірою антропоцентрична: як Бог створив людину за своєю подобою, так і людина метафорично концептуалізує політичну дійсність у вигляді своєї подоби [Чудинов 2001, 23]. Поява деяких метафор безпосередньо корелює зі зміною соціально-політичної обстановки в країні або зі змінами в культурному просторі суспільства.

У процесі дослідження ми виокремили насамперед ті семантичні типи метафор, які в контексті політичних дебатів набувають виключно негативної конотації та сприяють утворенню

атмосфери антагоністичності позицій опозиційних партій. До останніх можна віднести метафори як соціальної, так і природничої сфери походження: спорт, війна, будівництво, музика, їжа, медицина, театр, техніка, полювання, наука, гра, а також антропоморфні, побутові та зооморфні метафори. Найбільш поширеними семантичними типами метафор, які надають мові парламентарів негативної оцінки, є метафори війни, спорту та зооморфні метафори, на яких зосереджено основну увагу в цьому дослідженні. Промовці часто висувують негативні припущення або роблять невтішні прогнози, звертаються до минулого досвіду (ситуація з наданням першого пакету допомоги Греції, перевибори в Україні), активно використовуючи один із найосновніших інструментів мовної образності та фігуральності – метафору.

Особливо негативного забарвлення у процесі політичних дебатів серед парламентарів Бундестагу та Верховної Ради набуває група зооморфних метафор. Так, учасники політичної гри та об'єкти, які безпосередньо з нею пов'язані, часто метафорично представляються як певні тварини чи інші релевантні зооморфні категорії, відповідно політичні партії позначаються як зграя, тераріум, а політичні відносини – як взаємне гиркання та сутички. Наприклад:

*Sie kommen mit einem Fiskalpakt, den wir zur Notifizierung vorgelegt bekommen und von dem Sie behaupten, er sei **ein scharfer Wachhund** gegenüber dem bisherigen Schlendrian. R. Künast (BÜNDNIS 90/DIE GRÜNEN) [1].*

***Das Hilfspaket** ... soll den Schuldenschnitt mit **abfedern**. R. Brüderle (FDP) [2].*

*Bundesregierung passiert wäre, wenn jemand von uns so **quer im Stall gestanden hätte**... P. Steinbrück (SPD) [1].*

*Wer sich **aus den Klauen** der Finanzmärkte befreien möchte.... M. Roth (SPD) [3].*

*Deutschland war vor zehn Jahren **die lahme Ente** in Europa. E. Rehberg (CDU/CSU) [2].*

Останні два приклади вдало порівнюють фінансовий ринок з силою, яка тримає в пазурах країни, а також яскраво ототожнюють Німеччину з кульгавою качкою, звертаючись до минулого досвіду ФРН, коли вона буда економічно відсталою серед інших країн Європи. Запропоновані метафори переважно слугують

інструментами маніпуляції (тактика реалізації критичного ставлення до подій).

Контекст та мета використання зооморфних метафор під час пленарних засідань у Верховній Раді є подібними. Проте особливістю політичних дебатів в Україні є складне мовне питання, що призводить до двомовності та стає символічним проявом певної політики правлячої та опозиційної партій.

Ми звертаємось до вас відкликати цих "цінних собак", які напали на людей, які вимагають, щоб регіонали голосували особисто. Яценюк А.П. [5].

І отут ллють крокодилячі саме сльози, що проблема велика, ті, хто сьогодні перебуває в опозиції, а вчора перебував у владі. Гордієнко С.В. [4].

При цьому в контексті українських політичних дебатів представники правлячої партії часто вдаються до метафор, які також порівнюють політичну арену, як і життя, з театральним дійством, з цирком, на якому головними акторами є звірі, адже політика – передусім майстерна гра, яка завжди ставить перед собою певну мету:

Будьте коректними і уважними! І не треба перетворювати в цирк роботу Верховної Ради. Богословська І.Г. [6].

Вищезазначені приклади доводять наше твердження про те, що група зооморфних метафор у процесі політичного дискурсу набуває негативного забарвлення та у більшості випадків є засобом критики дій опозиційної партії.

Сфера спорту як вихідна для творення метафор є доволі продуктивною в сучасному німецькомовному та україномовному політичному дискурсі. Метафори цього семантичного типу виконують у політичному дискурсі різноманітні функції, при цьому особливо цікавими для аналізу є авторські метафори, які переважають у цій семантичній групі. Так, протягом політичних дебатів використовуються такі метафори, як *Wettbewerbsfähigkeit zurückgewinnen* чи *einen ausgeglichenen Haushalt erreichen* [2], які розглядаємо в контексті досягнення певного позитивного результату, перемоги. Політична ситуація часто метафорично представляється як спортивне змагання, найчастіше це змагання на швидкість подолання певної дистанції (гонка, марафон, забіг):

*Auch wenn ich **die Letzte** bin, die irgendetwas schönreden wollte, so sollten wir doch zur Kenntnis nehmen, dass Griechenland in den letzten*

zwei Jahren bei allen Rückschlägen durchaus auch Fortschritte erzielt hat. Dr. A. Merkel (CDU/CSU) [2].

Федеральний канцлер Німеччини зазначає в цьому уривку, що економіка Греції переживала злети та падіння, тобто відзначалася перемогами (*Fortschritte erzielt*) та невдачами (*bei allen Rückschlägen*), що можна порівняти зі звичайними спортивними змаганнями. Ця метафора бере участь у формуванні концепції консенсусу та пом'якшення, вводячи у контекст контрасти.

Метафори спорту насамперед привертають увагу реципієнта до предмета дискусії, крім того є інструментами критики та експресивності, що можна продемонструвати на такому прикладі:

Nein, keiner hat den Hebel gefunden –, ... nach vielen Volten, vielen Pirouetten und einer ziemlichen Springprozession, exakt an demselben Punkt wie vor zwei Jahren. P. Steinbrück (SPD) [3].

У цьому уривку політичних дебатів вживається ціла низка метафор цієї семантичної групи (*nach vielen Volten, Pirouetten und einer Springprozession*), які позначають безрезультатність усіх численних спроб знайти найоптимальніший механізм рівноваги в Греції та ЄС. Ці метафори є безпосередніми засобами популізму. У стенограмах пленарних засідань Верховної Ради України також знаходимо приклади вживання експресивних метафор, при цьому контекст їхнього вживання дуже схожий:

Блокування парламенту не може продовжуватися. Це деструктив, в якому не буде ні переможців, ні переможених. Яворівський В.О. [5].

....поддержанная основными политическими игроками программа социально-экономического развития государства. Сфремов О.С. [4].

Давайте ми в бідній країні зупинимося боротися за міжнародні змагання, на яких чиновники крадуть мільярди. Яворівський В.О. [5].

Концептуальна сфера "війна" як вихідна для творення метафори є також структурованою й добре відомою носіям мови. У процесі дослідження політичних дебатів ми виявили, що метафори війни є досить поширеними та особливо продуктивними. Так, кількість метафор війни у відсотковому відношенні дорівнює 18% серед інших 17 семантичних типів метафор у німецькому дискурсі, тоді як в українському політичному дискурсі ця цифра ще більша і становить 23%. Крім того, нам також вдалося встановити, що 90% метафор цієї концептуальної сфери набувають негативного характеру в контексті

політичних дебатів Бундестагу та Верховної Ради. Вони демонструють реалії, які експресивно ототожнюють політичну арену з веденням військових дій чи вказують на кризові ситуації та конфлікти між політичними партіями, окремими представниками, протилежними сторонами, одна з яких виходить переможцем з цього кризового стану. Метафора *Spielräume für eine nachhaltige Politik zurückzugewinnen* [2] відображає процес повернення ігрового простору для впровадження постійної політики та має на меті переконати опонентів щодо сприяння та допомоги ЄС. Більш детально зупинімося на аналізі таких прикладів:

Europa scheitert, wenn der Euro scheitert. Europa gewinnt, wenn der Euro gewinnt. A. Merkel (CDU/CSU) [2].

У наведеному відрізку виступу акцентується передумова програшу або ж перемоги, що посилюється повторами *scheitert... scheitert* та *gewinnt ... gewinnt*. Крім того, доповідачі під час своїх виступів звертаються навіть до таких реалій військового життя, які характеризують рід військ:

– *Ja, lieber Herr Kauder, einige lassen die Kavallerie auch ausreiten. Sie reden nicht nur davon; sie sind höchst erfolgreich. P. Steinbrück (SPD)* [3].

Саме гострота політичної ситуації створює можливості для метафоричного зближення концептуальних сфер політики та війни та для активного використання військових реалій у політичному контексті:

Herr Minister Schäuble, Sie haben Ihre Rede heute nicht an das deutsche Volk gehalten, sondern an Ihre eigene Truppe. C. Schneider (Erfurt) (SPD) [2].

Deswegen ist es unredlich, dass der Finanzminister hier Nebelkerzen wirft und sagt: Wir haben alles im Griff. P. Hinz (BÜNDNIS 90/DIE GRÜNEN) [2].

In dieser Resolution steht, dass an beiden Fronten, sowohl beim Wachstum als auch bei der Haushaltsdisziplin, gekämpft werden muss. K. Hagemann (SPD) [3].

Wir müssen für eine gemeinsame Linie sorgen. K. Hagemann (SPD) [3].

...ob Parteitaktik die entscheidende Rolle spielt. A. Schäfer (SPD) [2].

Щодо вживання реалій військового життя в контексті українського політичного дискурсу, то тут метафора одночасно фіксує існуючу подібність між військовою та політичною галузями та зближує ці концептуальні сфери, що, у свою чергу, тією чи іншою мірою визначає стратегію й тактику політичної "боротьби" в суперечливому питанні. Деякі з прикладів метафор цієї сфери-джерела вирізняються високим ступенем експресивності:

Либо забыл об обещаниях избирателям звать на баррикады, как это делают отдельные политики, к сожалению, и в этом зале. Єфремов О.С. [4].

*Я хочу подтвердить, Компартия **стоит** принципиально на **позициях** сегодня защиты интересов простых граждан. Симоненко П.М. [5].*

*Я хочу нагадати шановним колегам, що це **мінне поле**, на яке хтось хоче погнати українське суспільство... Яворівський В.О. [6].*

Наше дослідження виявило, що ці метафори є передусім інструментами впливу:

*А по поводу **рева, который создается от неофашистов** в нашем зале, я хотел бы еще раз обратить внимание прессы... Вот **ростки того режима**, когда людям просто пытаются заткнуть глотку. Єфремов О.С. [4].*

*....200 человек не пошли и не стали **штурмовать суд**. Чечетов М.В. [5].*

*...шановні представники шановної фракції **здали свого товариша** Власенка Сергія як **склотару**. Шуфрич Н.І. [6].*

Треба зауважити, що ця сфера-джерело для творення метафор є дуже продуктивною під час мовлення українських депутатів, як представників опозиції, так і правлячої партії:

*Они сами **влетели в ситуацию**, когда называют фамилии людей, которых у нас вроде бы то нет, а у нас они все присутствуют. Єфремов О.С. [5].*

Проштовхується сьогодні укладення подібної угоди з компанією "Chevron". Сех І.І. [6].

Вживання метафор з негативною оцінкою є передусім інструментом маніпуляції, дискредитації політика або партії:

*Ми **відкотилися** назад в аспекті дотримання прав людини в Україні. Пауқан В.В. [6].*

*Ми маємо видобувати газ, щоб **злізти з газової голки**, і щоб знати **газовий зашморг Москви**. Ляшко О.В. [6].*

*Чому "Свобода" постійно **торпедує питання** Тернопільщини? – Мартинюк А.І. [6].*

Розглянуті приклади свідчать, що в політичному дискурсі застосовуються найрізноманітніші категорії із концептуальної сфери "Війна". Так, у політичних штабах розробляють тактику ведення переговорів, а для того, щоб перемогти противника, треба застосувати відповідні стратегії, обрати відповідну лінію дій та поведінки, що зможе привести до успіху. Крім того, бій ведеться на обох фронтах, що в майбутньому передбачає перемогу однієї

сторони та поразку опонентів. У контексті окремих політичних дебатів нам вдалося побачити, що метафори війни застосовуються переважно в негативних ситуаціях та контекстах. Українські політики вдавалися до них під час обговорення питань про перевибори та про порушення умов персонального голосування. У наведених прикладах метафори застосовуються для гострої критики опонентів.

Отже, порівнюючи сегменти українського та німецького політичного дискурсів, можна зробити висновок, що переважна більшість комунікативних стратегій, які зумовлюють вживання різноманітних експресивних мовних засобів, є суголосними. Проте, можна виділити деякі характерні особливості кожного із дискурсів. Так, мовлення українських політиків вирізняється високим ступенем емоційності, яка іноді призводить до різкої конфронтації між опозиційними партіями. Представники опозиційної партії часто використовують у своєму мовленні експресивні метафори війни та спорту, наслідком чого є ескалація сутичок та конфліктів між правлячою та опозиційною партіями щодо питань перевиборів, місцевого регулювання та самої процедури голосування. Німецьке мовлення також можна назвати експресивним з погляду манери вживання мовних засобів, проте представники німецького Бундестагу є менш антагоністичними стосовно вибору експресивних засобів і віддають перевагу схожим за сферою-джерелом метафорам, які мають за мету аргументацію позиції партії. Спільною рисою обох дискурсів можна назвати контекст вживання експресивних мовних засобів. Наприклад, метафори спорту, війни та зооморфні метафори використовують під час обговорень нагальних дискусійних питань або кризових ситуацій. У німецькому парламенті це стосується насамперед питання кризового стану в ЄС, тоді як в українському дискурсі – проблем місцевого самоврядування, питань місцевих перевиборів, виборів мера Києва та проблеми персонального голосування у Верховній Раді.

Дослідження метафорики в німецькому та українському політичному просторі не можна вважати вичерпаним цією статтею. Парламентські дебати Бундестагу та Верховної Ради є також надзвичайно захоплюючим та багатим матеріалом для дослідження багатьох інших експресивних мовних засобів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аристотель. Собр. соч. в 4 томах. – Т. 4. – М.: Мысль, 1983. – 780 с.

2. Арутюнова Н. Д. Метафора и дискурс // Теория метафоры: Сборник / Общ. ред. Н. Д. Арутюновой и М. А. Журина. – М.: Прогресс, 1990. – С. 5-32.

3. Баранов А. Н. Метафорические грани феномена коррупции // Общественные науки и современность. – 2004. – №2. – С. 45-67.

4. Лакофф Дж., Джонсон М. Метафоры, которыми мы живем // Теория метафоры: Сборник / Общ. ред. Н. Д. Арутюновой и М. А. Журина. – М.: Прогресс, 1990. – С. 387-415.

5. Паришин П. Б. Лингвистические методы в концептуальной реконструкции // Системные исследования. – М.: Наука, 1986. – С. 386-425.

6. Чудинов А. П. Россия в метафорическом зеркале: Когнитивное исследование политической метафоры (1991-2000): Монография. – Екатеринбург, 2001. – 238 с.

Джерела ілюстративного матеріалу

1. Plenarprotokoll 17/158 // Deutscher Bundestag, Stenografischer Bericht, 9. Februar 2012, 18833 – 19020

2. Plenarprotokoll 17/160 // Deutscher Bundestag, Stenografischer Bericht, 27. 02. 2012, 19077 – 19129.

3. Plenarprotokoll 17/172 // Deutscher Bundestag, Stenografischer Bericht, 29. März 2012, 20207 – 20469

4. Засідання перше // Сесійна зала Верховної Ради України, стенограма пленарного засідання, 22 лютого 2013 року

5. Засідання друге // Сесійна зала Верховної Ради України, стенограма пленарного засідання, 19 березня 2013 року

6. Засідання третє // Сесійна зала Верховної Ради України, стенограма пленарного засідання, 19 березня 2013 року

Стаття надійшла до редакції 29.04.13.

Подовинникова В., магістрант,
Інститут філології КНУ імені Тараса Шевченка

МЕТАФОРИЧЕСКОЕ ВЫРАЖЕНИЕ НЕГАТИВНОЙ ОЦЕНКИ В СОВРЕМЕННОМ НЕМЕЦКОМ И УКРАИНСКОМ ПОЛИТИЧЕСКОМ ДИСКУРСЕ (НА МАТЕРИАЛЕ СТЕНОГРАММ БУНДЕСТАГА И ВЕРХОВНОЙ РАДЫ)

Статья посвящена исследованию метафорического выражения негативной оценки в современном немецком и украинском политическом дискурсе на материале стенограмм Бундестага и Верховной Рады. Особое внимание уделяется анализу роли метафоры в процессе формирования определенных политических стратегий.

Кроме того, акцентируется зависимость ситуативного употребления метафоры от цели и содержания коммуникации.

***Ключевые слова:** политический дискурс, метафора, стратегия, концептуальная сфера.*

*Podovinnikova V., Master Student
Institute of Philology, Taras Shevchenko National University of Kyiv*

METAPHORIC MEANS FOR EXPRESSING NEGATIVE VALUATION IN MODERN GERMAN AND UKRAINIAN POLITICAL DISCOURSE (the verbatim transcripts of Bundestag and Verkhovna Rada)

This article deals with the functioning of metaphoric means for expressing a negative valuation in the modern German as well as Ukrainian political discourse based on the verbatim transcripts of Bundestag and Verkhovna Rada. Special attention is paid to the role of metaphors in the process of formation of the specific political strategies. This article also analyses the dependence of situational metaphor usage on the purpose and contents of the communication.

***Key words:** political discourse, metaphor, strategy, conceptual sphere.*

УДК 81'373.7 = 512.161

*Покровська І.Л., к.філол.н., доц.,
КНУ імені Тараса Шевченка*

ФРАЗЕОЛОГІЧНІ ОДИНИЦІ СУФІЙСЬКОГО ПОХОДЖЕННЯ В СУЧАСНІЙ ТУРЕЦЬКІЙ МОВІ

Стаття присвячена аналізу та характеристиці змісту, форми та способів трансформації фразеологічних одиниць суфійського походження в сучасній турецькій мові. На матеріалі текстів сучасної турецької мови доводиться прагматичний потенціал цитатних та сюжетних фразеологічних одиниць, історія виникнення яких сягає епохи середньовічного суфізму.

***Ключові слова:** фразеологічні одиниці, суфійські ордени, турецька лінгвокультура, трансформація значення.*

Суфізм – це багатогранне явище в духовній історії людства, яке викликає зацікавлення навіть через більше ніж тисячу років з моменту його виникнення в дослідників різних галузей науки: